

'Work as Worship'

Landelijke dag Christen zijn op je Werk - 7 november 2015

Beste lezer,

Voor u ligt het verslag van Work as Worship, de landelijke dag Christen zijn op je werk die op 7 november 2015 heeft plaatsgevonden. We hopen u een goede indruk te geven van deze dag. Veel leesplezier toegewenst!

Stichting Encour

Programma

	Spreker	Titel
09:30 Inloop		
10:00 Opening	Ds. Marco Hofland	
10:10 Lezing 1	Gert-Jan Huisman	'Human doing' of 'Human being'
10:50 Pauze		
11:05 Lezing 2	Ds. Arjan Plaisier	'Werk, een lust of een last?'
11:45 Boekpresentatie	Gea Gort	'Business as Mission'
12:35 Pauze		
13:15 Workshop	Ronde 1	
14:20 Workshop	Ronde 2	
15:25 Afsluiting		
15:30 Borrel		

Participatie

De landelijke dag Christen zijn op je Werk werd georganiseerd door Encour in nauwe samenwerking met CGMV vakorganisatie en MissieNederland. Deze dag is mogelijk gemaakt door het S.I.O.C fonds waarvoor we hen hartelijk bedanken!

cgmv vakorganisatie

 **missie
nederland**

Lezing 1 - Gert-Jan Huisman 'Human doing' of 'Human being'

Stellingen

1. Wanneer we welvaart en winstgroei zoeken, is het beter ons te concentreren op groei van liefde en vertrouwen dan op efficiency en innovatie.
2. Net als anderen laten christenen hun identiteit vooral afhangen van de 6 werkdagen en niet van de 7^e dag.
3. Een verschil maken op je werkplek doe je door echte, onbaatzuchtige aandacht voor mensen en een vergevingsgezinde en genereuze levensstijl; dat is dus de beste vorm van evangelisatie in je werk.

Lezing

Christen zijn op je werk? Ik wil vanmorgen ingaan op het thema mens-zijn op je werk. Daarmee heb je het belangrijkste namelijk al te pakken. U denkt nu misschien: dat klinkt een beetje mager. Dat wordt een oppervlakkig verhaaltje. Ik denk van niet. Juist niet. Te vaak gaan discussies over dit onderwerp alleen maar over de heel zichtbare ethiek: Neem ik deel aan een activiteit op zondag? Doe ik mee met corruptie in verre landen? Bid ik voor het eten? De Bijbel roept ons op christenen te zijn uit één stuk, integraal christen zijn. En dat begint in de eerste plaats bij "mens-zijn".

Joris Luyendijk heeft ons laten zien dat dit niet meer vanzelfsprekend is. Natuurlijk is de City in Londen iets extremer dan de rest, maar er is m.i. geen principiële verschil met andere organisaties. Ook niet in NL. Luyendijk laat ons de totale onmenselijkheid van werkrelaties zien. "Je moet gewoon ieder jaar meer geld binnenbrengen", zegt een bankier. "De leiding kan het niet schelen of er dingen zijn veranderd, of een bepaalde markt minder lucratief is, tijdelijk of structureel. 10% meer! Jaar in jaar uit – I don't care how you do it. Maakt niet uit hoe." Een christelijke bankier noemt een bank een verzameling afdelingen in permanente staat van burgeroorlog. Het meest schokkend zijn de voorbeelden van de ontslagen. Menselijkheid lijkt geen rol meer te spelen. Ontslagen worden per sms gecommuniceerd. Of je komt op je werk en je toegangspas werkt niet meer. De portier brengt je persoonlijke eigendommen en je kunt zonder verdere uitleg naar huis. Sommige banken ontslaan jaarlijks de zwakste 5% en noemen dat die periode de "cull". In Nederlands vertaald is dat "ruimen". Bij zieke beesten. Of in een natuurgebied waar de te talrijk geworden beesten worden geslacht.

Het is niet uniek in de geschiedenis. De slavenarbeid op de plantages in het Amerikaanse zuiden. De spoorlijn van Birma. En Israël kende het maar al te goed! In Egypte moesten ze werken. 7 dagen per week! Stenen hakken, iedere dag. Gisteren stenen hakken, vandaag en morgen. Ze hadden quota hoe veel stenen ze iedere dag moesten maken. Je waarde als mens was alleen afhankelijk van het aantal stenen dat je maakte. Je was een human doing, geen human being. Een machine die stenen moest produceren.

Tegen die achtergrond krijgt Israël de Torah, waarin God een radicaal andere boodschap brengt. Het begint met het scheppingsverhaal uit Genesis 1. De eigentijdse Amerikaanse schrijver Rob Bell legt in de fascinerende video "Everything is spiritual" uit dat Hebreeuwse poëzie vaak

precies in het midden de sleutel tot het verstaan van het gedicht heeft. Het gedicht over de 7 scheppingsdagen begint met leegte en eindigt op de 7^e dag met de eerste sabbath. Op dag 4, in het midden, worden de zon, maan en sterren gemaakt. Omdat op dag 1 al het licht werd gemaakt, wordt hier iets anders bedoeld: het ritme van de seizoenen. Dag en nacht, werkdagen en rustdagen, werkseizoenen en feestseizoenen. God is een God van balans. Na werk komt rust en feest. Waarom? Omdat wij geen machines zijn, maar mensen. Mensen naar Gods beeld in wie God een eindeloze vreugde vond alleen al om naar ons te kijken. Wij zijn geliefde en geredde kinderen van Hem. Dat is onze identiteit. Geen machines, maar kinderen. Het eind van een werkdag en de sabbat zijn moment waarop wij ons bewust moeten zijn dat we geen machines zijn. En dat mogen we vieren! Maakt niet uit hoe, als we maar herstellen van onze inspanningen en ons verwonderen dat onze identiteit ligt in het kind van Hem mogen zijn. En het bleef niet bij die ene dag per week, maar er waren 7 grote feestperiodes waarin Israël de opdracht had om te feest. Gij zult feesten! Gij zult vrolijk zijn! Dat was zijn opdracht.

En die glorie, die heerlijkheid is Gods opinie – Zijn oordeel over zijn schepping: “het is goed.” Dat Woord dat is de Geest van waardering– Gods adem die Gods schepping doet groeien en bloeien: ‘Jij bent prachtig! Ik vind vreugde in jou.’ (zie Marcus 1:11) Dat is de win-win – de wederzijdse verrukking/vreugde -- waarom Gods plan om draait: zijn zorg en voorzienigheid van de hemel naar de aarde en aanbedding van de aarde naar de hemel. Geest (Schepper) en aarde (schepping) genieten van elkaar en waarderen elkaar! Het gaat om een liefdesrelatie tussen Schepper en schepping. Dat is het hart van onze identiteit.

Overigens betekent het niet dat God negatief was over werken. God deed het zelf ook. 6 werkdagen lang was hij aan het werk. Met alle creativiteit die in hem zat. Hij maakte miljoenen dingen en wezens en vervolgens maakt hij ook nog wezens die zelf weer kunnen “maken”. En hij zei tegen die wezens dat wij nu verder moeten gaan met dat “maken”, dat scheppen. Scheppen en maken zit in het DNA van God. Hij kan niet anders. En bij ons precies hetzelfde. Tim Keller laat in het prachtige boek “Goed werk” zien dat werken al hoorde bij het paradijs. Bij de opdracht van God de aarde te bewerken. En werken zal dus ook horen bij de nieuwe aarde. Het nieuwe Jeruzalem wat hier op deze aarde zal neerdalen. Dus wanneer je denkt dat je met 65 kunt stoppen met werken, vergeet het maar. Het is een korte pauze en dan gaan we weer verder hier op aarde. Een eeuwigheid lang!

Economie is de kennis van de “oikos”, het huis, de familie. Het is een plek waar mensen samen leven en relaties met elkaar aangaan, die we bedrijven en waardeketens noemen. In toenemende mate beseffen we dat het anno 2015 in die relaties niet alleen om productiecijfers en financieel rendement kan gaan. Wij zijn de beheerders van de schepping waaraan God zijn autoriteit heeft gedelegeerd. De mens heeft dus een heerlijke professie: econoom zijn! De oudste professie op aarde-). En de regel van Gods huishouden – zijn ecosysteem -- is ‘Jij bent deel van Mijn huishouding. Want jij bent Mijn schepping. Daarom ben je waardevol. Ik houd van jou. Jij geeft mij vreugde. Je brengt me in verrukking!’ Kortom: Gods regel is liefde (waardering). Met die regel moet de mens de schepping besturen. Jouw belangrijkste project: verbeter de wereld en begin bij jezelf. Dat is de kern van de boodschap van Jezus. Begin dus niet bij de politiek (de Joden verwachten dat de Messias de Romeinen een lesje zou leren), je partner of je collega’s. Want we strijden niet tegen mensen maar tegen een geestelijke macht in ons eigen hart. Je eigen hart is je belangrijkste project c.q. strijdperk.

PRINCIPES

Ik wil dit nader uitwerken op 4 terreinen. Samen geven ze uitdruk aan wat ik holistisch christen zijn op je werk zou willen noemen. Het is niet compleet. Er is veel meer te zeggen. Ik wil vooral laten zien dat het verder gaat dan ethiek. Mag ik op zondag werken? Doe ik mee met corruptie in een ver land? Mag je medewerkers ontslaan? Het gaat vooral om hoe je met anderen – naast je, boven je, onder je – omgaat.

1. LIEFDE/AANDACHT

Bij dit punt put ik uit de rijke tradities van onze katholieke broeders en zusters. De paus gaat er in zijn encycliek *Laudate Si* die 3 maanden geleden verscheen uitgebreid op in. Het technocratische paradigma domineert het economische en politieke leven. De economie aanvaardt elke vooruitgang in technologie met het oog op de winst, zonder zorg voor potentiële negatieve invloed op mensen. Efficiëntie, processen, de zucht naar beheersing kunnen in organisaties voor een onmenselijk klimaat zorgen.

In de contemplatie van de Schepping is de drie-eenheid aanwezig. Volgens de Franciscanen kan de drie-eenheid zelfs in elk schepsel worden gezien. De wereld is een web van relaties. De mens groeit en rijpt meer naarmate hij relaties aangaat, met God, met anderen en met alle schepselen. Want alles is met elkaar verbonden. Omdat we een gemeenschappelijke Vader hebben is sprake van universele broederschap. We moeten opnieuw de overtuiging krijgen dat we een gedeelde verantwoordelijkheid hebben voor anderen en de wereld. De paus suggereert ons om de kleine weg van de liefde te praktiseren, door een vriendelijk woord, glimlach of klein gebaar dat vrede en vriendschap zaait. Een integrale ecologie bestaat uit eenvoudige dagelijkse gebaren die breken met de logica van geweld, exploitatie en egoïsme.

En verder: luisteren! Aandachtig luisteren. Wil Derkse schreef een mooi boekje over de Benedictijnse leefregel die begint met de aansporing aandachtig te luisteren. Zoals een arts een stethoscoop gebruikt. Proberen te begrijpen, samenvattend en responderend om het te checken, neem de tijd.

Dat geldt niet alleen voor mensen, ook voor taken. Werk is een heilige opdracht. Je doet het voor God. Ook het plakken van een band en het schillen van de aardappels. Onlangs bleek uit organisatie onderzoek: zorgvuldigheid is 3e belangrijke succesfactor voor je carrière. Naast de bekendere en meer voor de hand liggende: doorzettingsvermogen en intelligentie. Veel recruiting gedaan bij McKinsey. Drive voor excellence was één van de belangrijkste criteria. Voor mij is het nu misschien wel de belangrijkste factor om mensen te beoordelen. Hoe hoog leg ik de lat? Wat is het kwaliteitsstempel dat mijn werk moet hebben? En met name: wanneer niemand kijkt!

Het klopt ook met de kennis die we nu over time-management hebben: multi-tasking is onzin. We kunnen het niet, de kwaliteit lijdt er zwaar onder en het levert niet eens tijdswinst op. De taken los na elkaar uitvoeren zou sneller zijn gegaan. En met betere kwaliteit. Dus breng momenten van concentratie en aandacht aan.

Gezonde en evenwichtige relaties zijn dus een basisvoorwaarde voor groei en bloei van bedrijven. Michael Schlueter, grondlegger van de Relational Economics, werkt nog verder uit voor de werkomgeving wat er nodig is voor een gezonde relatie: (a) echte ontmoeting en contact door betrokkenheid en aandacht, (b) een gemeenschappelijke storyline die je met de ander hebt

en ontwikkelt, (c) kennis van elkaar, (d) een gemeenschappelijk doel en tenslotte (e) balans en evenwicht in de machtsverdeling.

2. VERTROUWEN SCHENKEN

Lans Bovenberg spreekt in recent werk van een veiligheidsparadox: wil je geluk via totale maakbaarheid en beheersing dan ga je die juist niet krijgen. Dichtgetimmerde contracten en regelgeving holt de intrinsieke motivatie uit. Mensen voelen zich niet meer verantwoordelijk voor hun eigen gedrag. Regelgeving gebaseerd op wantrouwen brengt een negatieve spiraal op gang. Het leidt tot een ontmenselijking van relaties. Mensen hechten aan reciprociteit. Krijg je weinig vertrouwen en verantwoordelijkheid, geef je het ook niet terug. Economen spreken hier van het sociaal mechanisme van "gift exchange". Gever en ontvanger ervaren zingeving, zelfrespect en geluk. Op deze manier werken goede teams samen. Alles willen beheersen leidt uiteindelijk tot meer risico. We gaan open relaties uit de weg en missen dan de steun en positieve verrassingen uit relaties. We zijn bang voor onzekerheid: een mens lijdt het meest aan het lijden dat hij vreest. Het blijkt dat we juist door die relaties weerbaarder zijn, weerbaarder dan we dachten. Gedeelde smart is halve smart. Weer die veiligheidsparadox: relaties zijn risicovol en kwetsbaar, maar door ze aan te gaan reduceer je uiteindelijk de onzekerheid en verhoog je je weerbaarheid.

Er is een eenzijdige focus op productie en rendement en de risico's daaromheen willen we beheersen. De dynamiek in onze samenleving maakt dit echter onmogelijk. Daardoor neemt het gevoel van onzekerheid toe, sterk gestimuleerd door de secularisatie. Govert Buijs laat zien dat secularisatie leidt tot beheersingsdrang: het moet nu gebeuren, in dit leven. Dit is onze enige kans. Er is geen geloofsgemeenschap, rituelen of een groot gezamenlijk verhaal om op terug te vallen. Je moet het zelf zien te redden. Daardoor bestaat er in een geseclariseerde samenleving vaak meer dan minder moralisme. Het falen van de ander brengt onze enige kans op geluk in gevaar en dat leidt tot morele verontwaardiging, zonder relativering vanwege het besef van eigen tekortkomingen. De balk in ons eigen oog.

Extrinsieke prikkels zoals regelgeving, contracten en beloningsstructuren zijn nodig. Er is geen totale vrijheid, we zijn niet naief. Maar er moet voldoende ruimte zijn voor intrinsieke prikkels. Het gaat – zoals altijd – om een gezonde balans. Perfectie is onmogelijk. Das Bessere is des Guten Feind, zeggen ze in Duitsland. Met name door uitholling van intrinsieke motivatie en de onmogelijkheid echte, gelukbrengende relaties aan te gaan. Het goede leven gaat meer ontspannen om met onzekerheden. Het accepteert de feilbaarheid van anderen en draagt daarmee bij aan een warme, menselijke samenleving waarin mensen risico en verantwoordelijkheid durven geven en nemen. Bovenberg: "Dit is de smalle weg van vertrouwen, lef, onderlinge afhankelijkheid, vrijheid en genade. Daartegenover staat de brede, maar doodlopende weg van angst, beheersing, zelfbescherming en oordeel. Leven is het meervoud van lef." We proeven de notie van de christelijke onbezorgdheid uit de Bergrede. Verzamel geen schatten op aarde. Zoek eerst het Koninkrijk van God en al het andere....

Liefde blijkt een belangrijke economische grootheid te zijn. Het is risicodragend kapitaal. Liefde geeft anderen vrijheid en verantwoordelijkheid en is bereid de pijn te dragen die uit de risico's kan voortkomen. (1 Kor. 13:7 Alles verdraagt ze .....). Het is bereid de ander vergeving te schenken wanneer het mis gaat. Risico nemen door mensen te vertrouwen is een essentiële

voorwaarde voor ondernemerschap en een creatieve economie, van groot belang in een snel veranderende, dynamische samenleving waarin top-down sturing maar matig werkt. Liefde is gift exchange. Je geeft als eerste en hoopt op een antwoord. God nam risico door ons als vrije mensen te scheppen. Hij wist dat het in het kruis zou kunnen eindigen.

Dit betekent veel voor de financiering van bedrijven. Vijftien jaar geleden liet ik in mijn proefschrift zien dat bedrijven met aandeelhouders waarmee het management een relatie onderhoudt zich meer op de lange termijn richten. De verbinding wordt sterker wanneer de aandeelhouder een groter percentage bezit en wanneer de deelneming niet gemakkelijk verkoopbaar is. Aandelenkapitaal zorgt voor risicodeling omdat de beloning afhankelijk is van het wel en wee van het bedrijf. Aandeelhouders nemen een deel van het risico van andere stakeholders over. Een weerbare economie vraagt om meer illiquide, niet-anoniem risicodragend kapitaal. Het loont om de ander te leren kennen, want je kunt niet wegllopen. Ook hier was de balans verstoord. We hadden te veel "vreemd" vermogen, namelijk vermogen dat het risico grotendeels bij de andere stakeholders laat. Door het terugtrekken van banken op het gebied van bedrijfsfinanciering zijn nieuwe kapitaalvormen nodig. O.a. daarom ook Anders Invest.

3. WEDERKERIGHEID

De ethiek van het Nieuwe Testament kunnen we samenvatten met de zin "wat u niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet". Ik probeer dat iedere dag toe te passen in mijn werk en mijn collega's en ikzelf hebben er een gewoonte van gemaakt om elkaar hierin scherp te houden. En dat is niet eenvoudig: het werk bestaat bijna dagelijks uit onderhandelen. Dus het verstandig omgaan met belangentegenstellingen. Wij hebben dat "wederkerigheid" genoemd en dat tot kernwaarde van ons bedrijf gemaakt.

Ik maak hierbij gebruik van de huidige chief economist van het Amerikaanse bedrijf Mars (omzet 30 mrd, 70.000 medewerkers), Bruno Roche, die dit heeft uitgewerkt in een totaal concept: Economics of Mutuality ("wederkerigheid"). Kerngedachte hiervan is dat we anderen zo behandelen als we zelf ook behandeld willen worden. We geven het eigenbelang niet op, maar zoeken creatief naar een weg waarbij zowel het eigenbelang als het belang van de ander tot zijn recht komt. Eén van de voorlopers hierin is Mars, gebaseerd ook op een lange geschiedenis. Oprichter Forrest Mars liet in 1947 een kort briefje na: "The Company's objective is ... to promote mutuality of benefits among consumers, distributors, competitors, suppliers, employees and shareholders. This expresses the total purpose for which the Company exists – nothing less." De kern van de Mutuality-theorie is dat een onderneming vier vormen van kapitaal nodig heeft om op lange termijn te kunnen bestaan en bloeien: financieel kapitaal, menselijk kapitaal (medewerkers), sociaal kapitaal (relaties met samenleving) en natuurlijk kapitaal (land, natuurlijke hulpmiddelen). Een gezonde onderneming streeft naar groei op alle vier vlakken. Binnen Anders Invest gaan we jaarlijks een audit opzetten met de portfolio ondernemingen waarbij we over de ontwikkeling van deze 4 vormen van kapitaal in gesprek gaan.

Milton Friedman werd 40 jaar geleden beroemd met de uitspraak dat de enige sociale verantwoordelijkheid van een onderneming het verhogen van de winst is. Hij leefde in een maatschappij met sterke structuren en natuurlijk kapitaal in overvloed. Vandaag staat dit paradigma van schaarste op zijn kop: er is veel financieel kapitaal en het sociaal en natuurlijk

kapitaal staat onder druk. De audit zal daarom veel aandacht schenken aan de relaties tot medewerkers, de samenleving en duurzaamheid in enge zin.

Maar niet alleen op beleidsterrein, we willen wederkerigheid ook leven in onze dagelijkse omgang. Dus bij onderhandelingen direct al voorstellen doen die recht doen aan de positie van de ander. Dit gaat soms erg ver. Soms moeten we tegen elkaar zeggen dat we geen charity zijn. Natuurlijk moet de ander ook voor zijn eigen belang opkomen. Maar we willen altijd naar hem luisteren en het proberen te begrijpen. Verder zeer laag-juridisch. Geen contracten met allerlei clauses die ons misschien ooit nog wel eens van pas kunnen gaan komen.

4. PERSOONLIJKE BALANS/EVENWICHT

Sommige christelijke stromingen benadrukken de radicaliteit van de Bijbel. Deels begrijp ik dat, maar mij valt toch wat anders op, namelijk hoe de Bijbel vaak juist 2 tegenstellingen naast elkaar wil laten bestaan en ons oproept het evenwicht tussen die uitersten te bewaren.

In je werk heb je bijvoorbeeld evenwicht nodig tussen:

- a. kwetsbaar zijn; je beperkingen weten; Ik ben niet alles. Vertrouw in God's werk. Weg van maakbaarheidsgedachte. Werk is een oefening in nederigheid.
- b. Ik ben niet niets. Mijn werk doet er wel degelijk toe. Doe je werkt goed. Het kan jezelf genezing brengen (voorbereiding voor eeuwige). Het kan anderen genezing brengen. Laat mensen zien hoe 'waardevol' ze zijn. Werk is deel van God's bedoeling. Voor eeuwig werken...

Het is niet God òf mens, adem òf Adam het is God (Geest) èn mensen (Adam). Denken in termen van eenheid in verscheidenheid – win-win -- brengt heling en leven. Uitersten die op het eerste gezicht op gespannen voet (dat is de geest van de scheiding, in geestelijke taal 'zonde') staan maar bij tweede beschouwing (second thoughts zei CS Lewis zijn vaak beter dan first thoughts) niet zonder elkaar kunnen: adem en Adam, Schepper en schepping, hemel en aarde, zondag en maandag, man en vrouw, toekomst en nu, orthodox geloof in de lichamelijke opstanding en sociale actie, genade en werken, waardering en besef dat de mens kapot is, eigen belang (ik) en het belang van de ander (jij), collectief en individu, oosten en westen, man en vrouw, denken en voelen, en zo kan ik nog een tijd doorgaan....

Verzet je tegen de halve waarheden van God's tegenstander:

- a. Werk is alles; {dit leidt tot burn out; je wordt 'van de wereld'}. Dit is de materiele leugen. Materialisme.
- b. Werk is niets; {dit is leidt tot wereldmijding; je ben niet 'in de wereld'}. Dit is de geestelijke leugen. Vergeestelijking.

Ook balans nodig tussen inademen en uitademen: werken en genieten van het werk van je handen. Inspanning en ontspannen. Die balans gaat niet vanzelf (uit eigen leven: ik hang nog steeds regelmatig te veel in richting a. het werk is alles...). Daar heb je anderen bij nodig. Leef in gemeenschap (met God en anderen)! Ik vind het bijvoorbeeld prima wanneer mijn vrouw en mijn collega's me hier bij de les houden. Voor me zelf is de opdracht: werken aan niet werken. Maar iedereen is anders. Jij bent zelf verantwoordelijk voor je eigen balans (samen met God en

gemeenschap). Ik kan je niet vertellen hoe jij je moet gedragen. Dat zal jezelf in dialoog met God moeten ontdekken.

De zondag is zoals in het begin aangegeven het centrum van onze identiteit als human being. Het is een dag van heling: heling van onze relatie met God, onszelf, anderen en de wereld. De dag van de nieuwe schepping. Christelijke spiritualiteit omvat ook de waarde van ontspanning en feest. De zondag behoedt de mens voor leeg activisme. Rust opent onze ogen voor het grotere geheel, motiveert onze zorg voor de armen en de natuur.

NOG CONCRETER

De bovenstaande noties zijn de basis voor investeringsmaatschappij Anders Invest die ik onlangs met 3 collega's ben gestart. Het gaat om lange termijn orientatie, gezonde relaties, meer risicodragend kapitaal, waardengerichte sturing, betrokken aandeelhouderschap en de ontwikkeling van mensen, natuur en maatschappelijk vertrouwen naast vanzelfsprekend een goed financieel rendement.

Hoe ziet dat er in de praktijk uit als het gaat om relaties en waarover willen we met ondernemers in alle bescheidenheid het gesprek voeren:

- Hoeveel vertrouwen krijgen medewerkers? Krijgt de professional ruimte om zijn vak uit oefenen? Vanzelfsprekend moet de richting en het kader helder zijn, maar verder zie je het liefst zo weinig mogelijk bureaucratie. Durven we daarin risico's te nemen? Is er een sfeer waarin je fouten mag maken en waarin vergeving kan plaats vinden? Of is er tolerantie voor politiek en verborgen agenda's?
- Hoe transparant zijn we t.o.v. alle andere stakeholders? Kent de medewerker in het magazijn de strategie en de belangrijkste cijfers? We willen vervreemding tegengaan. Wie betrekken we bij planvorming? Delen we successen en mislukkingen met elkaar? Worden problemen op een open, respectvolle en oplossingsgerichte manier aangesproken? Of staan we toe dat mensen het opkroppen en hun tevredenheid buiten hun werk zoeken? Streven we een cultuur na waarin tegenspraak normaal is en we leren om feedback te geven en te ontvangen?
- Hoe groot zijn onze ego's? Kennen we de valstrikken van macht en ijdelheid? De directeur is niet belangrijker dan de organisatie. Leiding geven is een rol, geen karaktereigenschap. De manager dient de medewerker door obstakels weg te nemen en hem uit te rusten met de competenties die hij nodig heeft. Is de directeur een voorbeeld als het gaat om matigheid? Kun je het salarisgebouw uitleggen aan de medewerkers en de OR? En hoe zit het met de secundaire arbeidsvoorwaarden (auto, kantoor), keuzes van hotels/restaurants, relatiegeschenken, etc?
- Hoe is het met de ontwikkeling van het menselijk, sociaal en natuurlijk kapitaal? Investeren we in loopbaanontwikkeling, beter teamwork en bouwen we aan vertrouwen in de relaties met de samenleving? Zijn er winstdelingsregelingen of vormen van werknemersparticipatie? Worden ontslagen medewerkers zoveel mogelijk weer op weg geholpen naar een nieuwe baan? Hoe kunnen we de schade die we aan de natuur aanbrengen verminderen?
- Moedigen we echte relatievorming en menselijkheid aan? Het prive-leven van medewerkers is belangrijk. Mag ziekte in de familie soms voor gaan? Betrekken we

de gezinnen van medewerkers bij het bedrijf? Gaan we ontspannen om met socializing of zien we het als in-efficiency? Zijn er gelegenheden voor verdergaande ontmoeting: events, maaltijden, etc? Zijn complimenten talrijker dan verwijten? Is er echte aandacht of leven we vluchtig en onthecht? Laten we ons afleiden door telefoon en mails of voeren we gesprekken met aandacht? Is het management benaderbaar? Hebben we een actieve houding ten opzichte van pesten, roddel, discriminatie, klokkenluiders en seksuele intimidatie? Zijn er echte relaties met klanten of houden we hem met helpdesksystemen en keuzemenu's op afstand?

Gezonde relaties en vertrouwen zijn dus nodig om de stagnatie na de financiële crisis te beëindigen. Een dynamische samenleving is alleen weerbaar wanneer het uit relaties bestaat waarin mensen risico durven nemen en kwetsbaar kunnen zijn. De deeleconomie waarvan sommigen spreken kan alleen bestaan wanneer we elkaar vertrouwen. Internet en de netwerksamenleving bieden ongekennde mogelijkheden voor groei, maar bedenk altijd: "The most important technology for knowledge sharing is the coffee-machine".

Lezing 2 - Ds. Arjan Plaisier - Je werk, een lust, of een last?

Heb je geen werk, dan lijkt het een lust. Heb je werk, dan voelt het vaak als een last. Lust en last zitten door het hele leven heen. Wij hebben levenslust. Dat is een diep fenomeen, we willen leven en willen blijven leven. Die levenslust is niet leeg, we willen wat doen. Niet alleen genieten, dat worden we gauw zat, we willen doen. We zijn doeners, werkers, het zit in ons, het is een lust. Maar leven is ook een last. De wat sombere woorden van psalm 90 waarmee in sommige huizen en kerken het jaar wordt afgesloten, is realistisch en raak. Wie zou zijn leven over willen doen? Wie zou het afgelopen jaar over willen doen? Ondanks allerlei woorden als fantastisch, kom ik weinig mensen tegen die dit zouden willen. Lust en last, zo ervaar ik mijn werk zelf ook. Ook voor mij is werk een vertaling van de levenslust, ik wil doen, meedoen, me ergens in mengen, iets creëren, iets tot stand brengen, ergens bij betrokken zijn, ergens voor dienen, nut hebben, dat is allemaal lust. Ik ken ook de last. Werken is slijten, het is je inspannen, het is teleurstelling, het is moe worden, het is de druk van deadlines voelen, het is de spanning of het lukt, het is met kritiek moeten omgaan, het is de soms sluimerende vraag of het allemaal wel wat uithaalt, kortom: dat is allemaal last.

Maar laat ik niet daarbij inzetten. Laat ik wat werken betreft inzetten bij wat misschien wel het meest kenmerkende is van de christelijke bijdrage aan werk. En dat is dat het leven en de wereld er niet om draait. Het begint bij God.

Lezen we de Bijbel, dan begint alles met de schepping van God. De wereld is werk van God. En als Adam geschapen wordt, ik veronderstel op het einde van de zesde dag, dan begint hij met de sabbat te vieren.

De christelijke gemeente viert de dag van de Heer, dat is niet toevallig de eerste dag van de week. Dat is een statement. Het is een vieren van de opstanding. De opstanding is de bevestiging van de schepping. God haalt de schepping door de dood heen. Er is een nieuwe morgen. Het eerste wat we doen bij het aanbreken van een nieuwe week, is om ons te vermeien in de werken van Gods hand. Hij is Immanuël, God met ons. Hoe het leven er ook voor staat, wat we ook hebben gedaan of juist niet gedaan, op de paasmorgen begroeten we de Heer, die is opgestaan 'ons allen reeds te voren'. We zijn ontvangers voor we doeners en gevers zijn. We zijn vermoeid, belast en beladen, en mogen de rust ontvangen van de Heer. Wij leven van het werk van God. Daar hangt het ook allemaal van af. Wij hebben de wereld niet geschapen. We hebben ons eigen leven niet voortgebracht. En ziel en zaligheid hangt niet van ons af. Het enige wat van ons gevraagd wordt is geloven, ontvangen, weten dat we leven van het werk van God. Dat geeft onze identiteit. Dat geeft ons ook vreugde. We zijn kinderen van God, vrijgekocht door de Heer. Geen stoffige slaven maar kinderen.

Juist hierin is de kerk een alternatieve gemeenschap. Misschien is dit wel het allerbelangrijkste in een tijd waarin we helemaal gefixeerd zijn op het werk van onze handen. Veel last op het werk is de last dat wij het moeten maken. Wij hebben van de wereld ons project gemaakt. Een project

waar we ons aan vertillen. Het is het project om van deze wereld een paradijs te maken, een volmaakte wereld, een Utopia. Vandaag toont zich dit in de idee dat we het menselijk bestaan helemaal kunnen gaan beheersen. We starten daarbij bij een vorm van autonomie: ik ben van mijzelf en mijn leven bestaat uit het gaan van vrije keuze naar vrije keuze. Ik beschik over mijn eigen leven en uiteindelijk over mijn eigen dood. De idee van maakbaarheid wordt cultureel steeds meer verankerd. Wie niet mee kan komen in deze cultuur, behoort tot de losers. De keerzijde van deze cultuur is dat je nu zelf verantwoordelijk bent voor je geluk. Dat valt niet mee. Jezelf verantwoordelijk houden is moeilijker dan je denkt. En daarom: als mijn dromen niet uitkomen, is dat in de eerste plaats de schuld van anderen. De maakbaarheidscultuur schept daarom een claimcultuur. We gaan heimelijk uit van een leven waarin ons niets dient te overkomen, we dekken risico's af, we willen zekerheid en veiligheid.

Intussen is de realiteit anders. Dat zien we in het groot. We leven in een chaotische wereld, krijgen de processen niet onder controle, zien torens in duigen vallen en zeepbellen klappen. De maakbare wereldorde à la Amerika loopt stuk op de weerbarstige realiteit van landen en culturen die zich niet willen voegen in dit Amerikaanse paradigma. We zien het ook in het klein. Juist daarom is het besef dat dit leven een gave is, dat Gods werk geldt, ook voor mij en dat de toekomst in Gods hand is, een bevrijdende boodschap. Wat moeten we doen? Geloven in Christus. Is het zo eenvoudig? In de kern is het zo eenvoudig. Voordat we spreken over een ritme van werken en ontspannen, van stress en yoga, is er een ritme van de dagen, dat veel principiëler is en veel verdergaande dan dat eerste ritme.

De beste bijdrage van de kerk aan werk is een praktijk van de kerk, en dat is de viering van de dag van de Heer. Ik kan niets principiëlers bedenken dat dit. Het geeft een visie op het werk. Het voorkomt dat je er een afgod van maakt. Dat je er alles van verwacht. Stukwerk is ons pogen. We hoeven er niet aan kapot te gaan. Het is maar mensenwerk. Als werk geen afgod is, dan betekent dit dat het ook naast andere dimensies van ons bestaan staat. Je bent meer dan werker. Je leeft ook in het verband van een familie, van vrienden. Je bent er ook om van de goede gaven van deze wereld te genieten. Werk moet werkbaar blijven. Je moet jezelf misschien ook wel eens schrap zetten en nee durven zeggen, zeker nu in bepaalde bedrijfstakken er een soort permanente beschikbaarheid gevraagd wordt. Je bent als werker, en ook als werknemer, mens.

Ik weet wel dat de verhoudingen wel eens scheef kunnen geraken. We moeten hier ook niet wettisch in zijn. Het is nu eenmaal door buffelen, en sommigen banen vragen veel, heel veel, waarbij je gewoon weinig keus hebt. Mooie schema's zijn al gauw achterhaald. En dat je meer bent dan werker, dat weet je heus wel. Ik zie hoe met name bij jonge gezinnen alle zeilen bij moeten worden gezet, multi- taken als ware magiërs, dan plof je 's avonds ook moe op bed, blij dat je het weer gehaald hebt. In sommige perioden van je leven is het niet anders. Ook dan is het goed te weten dat je bij dit alles leeft uit de gaven van Gods hand.

Daarmee hebben we het al over het werk zelf. Dat doet er toe. Wie de dag van de Heer viert, wordt op zijn benen gezet en wordt opgeroepen mee te werken. Juist in het lange hoofdstuk van Paulus over de opstanding eindigt hij met een vers over het werk: namelijk dat ons werk door de Heer niet tevergeefs is (1 Kor. 15:58). Medewerker zijn van God, dat is de roeping. En dat doe je in je beroep. Het woord beroep is een christelijk woord, het is afgeleid van roep, roeping. Het is met name Luther die de waarde en betekenis van het 'seculiere' werk met kracht naar voren

heeft gebracht. Alle werk staat hierin gelijk. Werk van de priester staat niet hoger dan werk van de boer. En van Calvijn hebben we weer geleerd dat je ervoor bent om je nuttig te maken; hard werken en niet rondlummelen en zo wat bij te dragen hebben, is wat kort door de bocht het calvinistische arbeidsethos. Daar lijkt me niets mis mee.

De vraag die ieder van ons zich heeft te stellen en ook wel doet, is het waartoe van werk. Waarom werk je? Wat is je motivatie? Werken hoort bij ons mensen, we zijn niet in een wereld terecht gekomen waarin we niet werken. Het is de vraag of dat in de nieuwe wereld ook zo zal zijn, speculaties daarover schieten al gauw tekort. Wij zijn werkende wezens. Het zit in ons, maar het zit ook in ons om te vragen naar het 'waarom'. Ik geloof dat de kern van de christelijke ethiek is, dat we werken om elkaar te dienen. Dat klinkt misschien erg tam of vanzelfsprekend, maar er zit toch een diepe gedachte in. Je werkt omdat je daarmee anderen dient en anderen werken, ook om jou te dienen. Werken is dus niet in de eerste plaats om te overleven of te voorzien in je persoonlijke survival. De situatie van Robinson Cruoe is niet het normale plaatje van werk. We zijn op de wereld om wat bij te dragen aan het welzijn van anderen en zelf leven we weer van de bijdragen van anderen. Samenleven is vooral samen werken en dus ook samenwerken. Het werk drukt uit dat we afhankelijk zijn en dat we er toe doen. We zijn niet exclusief, maar wel in belangrijke mate een samenleving door de interactie van werk. Ik vind dit een wat reëler uitgangspunt dat allerlei programma-achtige varianten, waarin we geroepen zijn de aarde op te bouwen, doelen te bereiken, targets te halen, het koninkrijk van God nabij te brengen. We moeten het volgens mij ook niet hoger maken. We dienen elkaar. We maken er met elkaar wat van. We ondersteunen, vermaken, voeden, leiden, faciliteren elkaar. De idee dat ons werk een doel dient, een hoger doel, is misschien wel te idealistisch. De aarde op een hoger plan brengen, ik vraag me af of de aarde daar nu juist niet van stuk gaat.

Je kan het ook zeggen. Met werk drukken we iets uit. We doen iets, maken iets, knappen iets op, en dat is gericht op de ander. Het is een vorm van *communicatie*. Wij zijn mensen die met elkaar communiceren, dat is de meest basale interactie, en werk is een vorm van communicatie. We zeggen iets tegen elkaar door wat we voor elkaar doen. We geven betekenis aan de dingen, door er iets aan of iets mee te doen. We drukken iets uit met wat we doen, en dat uitdrukken is gericht op anderen, ook als het niet een speciaal ander iemand heeft als ontvanger. Een kunstenaar drukt iets uit, zonder meteen aan anderen te denken, maar het is wel een uitdrukking die betekenis krijgt in een sociaal veld. Het heeft iets toverachtigs, dat werk, we raken iets aan en voorzien het van een 'sociale' betekenis. Werk is niet stom werk, omdat we nu eenmaal wat uit de grond moeten halen om te eten, het is sprekend werk. Met ons werk spreken we elkaar aan en zijn we er voor elkaar.

Dat werk jouw aandeel is in de dienst aan anderen, geeft aan dat werkeloosheid een aanslag is op mensen. Overigens: werkeloosheid wordt teveel afgemeten aan een derven van inkomen: dat is een verenging van wat werk is. Wat we vrijwilligerswerk noemen, is evenzeer werk als betaald werk.

Werk als dienst, werk als communicatie. Maar zit er niet ook een creatief element in? Ja, dat denk ik zeker. We ontdekken al werkend hoe het werkt en hoe het in elkaar zit. We zijn creatieve wezens. Dat is mooi. Hoe ver dat gaat, geen idee. De schepping is onuitputtelijk, zodat werk ook onuitputtelijk is. We scheppen niet uit het niets, we maken gebruik van wat er is en doen daar

wat mee. Het gaat daarbij niet crescendo, dat geloof ik niet, we kunnen nu andere dingen dan vroeger, maar we verliezen ook vaardigheden.

Maar is werken niet vooral zelfontplooiing? Ja, dat is het ook. Door te doen heb je een zelfervaring, je ontwikkelt bepaalde kanten van jezelf, het is de kans om wat van je leven te maken. Dat is echter wat anders dan dat je bezig bent met het project: levensontplooiing. Dat is zo op het ik gericht. Je bent juist op materie gericht, en door en via de materie op elkaar. De idee van zelfontplooiing is vaak te narcistisch. Natuurlijk zoek je jouw niche, je wordt ergens toe aangetrokken, en zo haal je uit jezelf wat er inzit, maar juist als je in de gaten houdt dat het om een dienst gaat, kun je er nuchter over zijn. De een heeft werk dat afwisselender is dan de ander, innovatiever, spannender. Dat is

Ten slotte, natuurlijk: werken doe je ook om in je levensonderhoud te voorzien. Daar hoeft een christen zich niet voor te schamen. De arbeider mag leven van het werk van zijn handen. Dat geldt ook van wie geen betaalde arbeid verricht. Zij mogen het brood mee-eten van het inkomen van een ander of van een uitkering en dat brood is geen genadebrood.

Ik wil tenslotte nog iets zeggen over werk 'voor de kerk'. Wij werken in de wereld, we zijn wereldse wezens, en dat werk doe je in opdracht van God zelf. Het is hier dat het medewerker zijn van God wellicht de meest directe betekenis krijgt. Dit werk voor de kerk is natuurlijk niet los te maken van de basisidee van werk. Wanneer je diaconaal werk doet, dan is dat soms hetzelfde werk dat anderen 'als baan' doen. Alle werk is pro Deo. Toch heeft het wel een eigen betekenis. De kerk is een samenleving, ik heb deze ooit een 'politiek lichaam' genoemd. Het is een samenleving die onder ultiem gezag van Christus staat en waarin onderlinge liefde de rode draad is. Bij deze arbeid denk ik aan de arbeid van de evangelieverkondiging, de arbeid van de liturgie, van de opbouw van het lichaam van Christus en van de diaconale dienst en die van het getuigen-zijn (in woord en daad). Het is werk dat ons niet schept, we worden er niet door gerechtvaardigd, maar wel door geheiligd. ...

Bij werk moeten we ook denken aan wat je doet, de 'werken van je hand', zijn het goede werken of boze werken. De boze werken

Lust of last...

Workshop 1 - Arco de Leede - 'Ben jij een zendeling?'

Ben je een zendeling als je hier in Nederland christen bent op je werk? En als je als christenprofessional in het buitenland werkt – ben je dan ook een zendeling? Bij Interserve vinden we dat heel gewoon!

Wat is een zendeling? Het belangrijkste is dat je weet dat je zelf een discipel bent van Jezus Christus én de geliefde zoon/dochter van God. Het maken van discipelen is dan een automatische vrucht van je discipel-zijn. Zo zien we discipelschap bij Interserve; je bent een discipel en je maakt discipelen. Dat principe is echter overal van toepassing en voor alle christenen en in alle beroepen.

We vragen aan al onze zendingen wat het missionaire aspect is in hun werk en leven. Hoe leef en werk je bewust om anderen tot anderen tot discipel van Jezus te maken? Over die vragen gaat je **Spirituele Impact Plan**:

Context: wat zijn de unieke kenmerken in mijn werksituatie die van grote invloed zijn op mijn werk, getuigenis, discipelschap?

Visie: Hoe gebruikt God jou en je werk/bedrijf om Zijn Koninkrijk op te bouwen? Voel je je geroepen door God in je werk en leven?

Plan/strategie: hoe vertaal je deze visie en je roeping in de praktijk van je dagelijkse werk? Welk concrete doelen kun je benoemen?

Praktijk: Reflecteer hoe God aan het werk is op je werk.

Relaties: Transformatie en discipelschap vinden alleen plaats in de context van relaties. Welke relaties heb je en wat zijn de onderwerpen die daar belangrijk zijn?

Discipel zijn: Hoe kun je zelf als discipel groeien en hoe zijn je vruchten van de Geest zichtbaar in je werk?

Daarnaast zijn er veel **praktische voorbereidingen** noodzakelijk als je in het buitenland als zendeling gaat werken, de belangrijkste zijn:

- Je zending gemeente voorbereiden op zending
- Cross-culturele studie en praktijk opdoen
- Integral Mission theorie studeren
- Theologie van het lijden begrijpen
- Taalstudie
- Thuisfront opbouwen

Arco.deleede@interserve.nl

Workshop 2 - Ruilof van Putten - 'Vreemdeling bij de bank'

Wordt geld jouw Held? Door een gemeente was mij gevraagd om hier over te spreken. 'Wordt geld jouw Held?' Over geld en de verleidingen daarvan. Dat ze mij hiervoor gevraagd hadden, lag wel voor de hand. Er zijn niet zoveel dominees die ook bankier zijn. En kan dat wel? Gaat dat wel samen? Nu vind ik dat als een dominee niet bij een bank zou kunnen werken, geen enkele christen bij een bank zou kunnen werken. Daar valt misschien best meer over te zeggen, maar waar het mij om gaat is het bewust-zijn van iedere christen om in het alledaagse leven haar of zijn plek in te nemen. Calvijn noemde dat het 'ambt-aller-gelovigen'. Voor iedere christen ligt er een opdracht in de wereld. En in mijn ogen is het een misvatting om te denken dat werken voor het rijk van God zich beperkt tot de kerk, zending, goede doelenstichting of een christelijke organisatie. Niets is minder waar. Licht moet vooral daar schijnen waar het donker is. Zout komt tot zijn doel wanneer het uitgestrooid wordt.

Iemand die dat ook begrepen heeft is Tim Keller. Hij is als predikant actief nabij het financiële hart van New York, Wall Street. *'Het is vaak moeilijk om christenen te laten inzien dat God mensen niet alleen wil gebruiken in de kerk, maar ook in de wereld van rechten, medicijnen, zaken en kunst.'* stelt hij. Maar hoe doe je dat dan? Hoe komt je christen-zijn nu tot uiting in je werk bij een bank?

Laat ik beginnen om te zeggen dat christenen, en ik al helemaal niet, geen supermensen zijn. Mensen die het beter weten. Je zou hooguit kunnen zeggen dat we wel beter zouden moeten weten. Wij hebben immers de Bijbel, een moreel kompas bij uitstek. Maar we moeten wel beseffen dat morele kwesties zelden zwart/wit zijn. Ook in de actualiteit zien we dat. Je kunt ergens recht op hebben, mensen houden aan afspraken en toch in de ogen van anderen onjuist handelen. Een belangrijk Bijbels principe 'afpraak is afspraak' wordt dan blijkbaar 'overruled' door andere principes. Je kunt dan denken aan gelijke behandeling van mensen of het hanteren van de menselijke maat, wat daar dan ook maar weer onder verstaan zou moeten worden. Het is dus een zaak van afwegen van belangen en dat daarbij, ook door christenen, fouten worden gemaakt, valt nauwelijks te vermijden.

Hoe meer invloed je hebt, hoe gemakkelijker je het eigen belang kunt dienen. Vaak gaat dat in kleine stapjes. De bekende 'glijdende schaal'. Het zijn sterke schouders die de weelde van een machtige positie kunnen dragen. En voor je het weet wordt geld dan jouw Held. Maar het is niet onmogelijk om staande te blijven. Kijk maar eens naar Abraham, de rijkste ondernemer uit de Bijbel. Of Daniël, de meest invloedrijke politicus. Wat was hun geheim? Ze hadden beide een opdracht. Geroepen door God om hun plek in te nemen. En in alles zochten zij niet het eigen belang, maar het belang van de ander. De Ander. Zij zochten eerst het rijk van God en leefden vanuit de verwachting dat God dan ook voor hen zou zorgen! Met open, lege handen. Stel je voor dat alle christenen bij een bank of waar dan ook, de opdracht voor hun leven zouden leren verstaan en zo het rijk van God zichtbaar maken in de wereld. Wat zou er dan gebeuren? Ik blijf het proberen. Jij ook?

Ruilof van Putten is bankier en predikant in Zwolle. Zie ook www.ruilof.nl en @dsRuilof

Workshop 3: Mats Tunehag 'God means Business!'

Business is my calling and my mission. But how can we do business as mission? How can we shape our businesses for God and the common good? How do we plan, operate and evaluate a business with multiple bottom lines serving multiple stakeholders? What does it mean in practice? What are the lessons learned seeking the Shalom and prosperity of cities and nations? (Jer. 29) How do we affirm, equip and deploy business people to exercise their gifts of wealth creation for the nations? (Deut. 8) De powerpoint van Mats is in een apart document meegestuurd.

Workshop 4: Maarten Pijnacker Hordijk - 'Waar loop je tegen aan?'

Ervaar jij een kloof tussen je leven op je werk en je leven in de kerk? Hoe geef jij op je werk invulling aan je christen-zijn? Ben je daar tevreden over en – nog belangrijker – denk je dat God daar tevreden over is? Moet je in de kantine bidden voor je eten? Moet je getuigen, maar hoe doe je dat dan? Of mag je dat overlaten aan mensen die daarvoor een speciaal talent hebben gekregen? Hoe reageren jouw collega's op jou? Kun je ontspannen leven, of zit je in een kramp? Waar loop jij tegenaan? Maarten Pijnacker Hordijk is Initiatiefnemer van de websites www.christenzijnopjewerk.nl en www.bedrijfsgebed.nl. De powerpoint van Maarten is in een apart document meegestuurd.

Workshop 5 - Cees van den Berg - 'De maakbaarheid voorbij in 5 stappen. Waarom zou je jouw roeping inwisselen voor gedrevenheid?'

De bekende uitdrukking "Waar een wil is, is een weg" lijkt voor jou het toppunt van vrijheid te zijn, maar betekent in de praktijk vaak slavernij. "Iets bereiken" heeft vaak meer te maken met de druk, de wil, de wensen en de verwachtingen die anderen aan je opleggen. De lat wordt hoger en hoger gelegd naar jezelf en de omgeving. Op de werkvloer kan dit leiden tot overlevingsmechanismen en gedrevenheid. Je leven is immers maakbaar – stelt je omgeving. Het gaat moeite kosten om gewoon te mogen zijn wie je bent. Tegenover de gedrevenheid kun jij als geroepene en dienaar van Christus ook een ander getuigenis geven.

Hoe laat je dat zien op de werkvloer? In deze **interactieve Workshop** ga je op zoek naar het geen jou werkelijk drijft. We noemen dat je centrale drijfveren.

Stap 1 (10 min)

Je start met het op schrijven van **twee** autobiografische verhalen over concrete activiteiten die je in je leven hebt verricht. Deze verhalen/activiteiten moeten voldoen aan de volgende criteria.

- Binnen de activiteiten verrichtte je bepaalde handelingen, bepaald denkwerk, doorliep je een bepaald proces of bereikte je een waarneembaar resultaat waarover je zélf tevreden was.
- Je beleefde plezier aan de activiteiten zélf, dus niet alleen aan het eindresultaat.
- Je had zélf het gevoel dat je goed presteerde.

Beschrijf:

1. Wat je tot (deelname aan) deze activiteit bracht,
2. Details over hoe je de activiteit uitvoerde, welke vaardigheden je daarbij gebruikte en wat er tijdens de uitvoering door je hoofd ging,
3. Wat ervoor zorgde dat je hieraan plezier beleefde en waarover je precies tevreden was.

Stap 2 (10 min)

Wissel je verhaal uit met je buurman of buurvrouw. Interview hem of haar om het verhaal zo scherp mogelijk te krijgen. Maak daar aantekeningen bij. Stel open vragen: Hoe kwam er toe dat te gaan doen? Hoe ging je te werk? Wat zag ik je doen? Hoe raakte je hierbij betrokken? Wat kun je er meer over vertellen? Hoe betrok je het Christen zijn hierin? Wat gaf jou voldoening aan deze activiteit?

Stap 3 (10 min)

Vervolgens kies je uit een lijst (die je van ons krijgt) met centrale drijfveren wat de drijfveer is die het meest bij jou past op basis van je verhalen. Bespreek dit met je buurman/buurvrouw. Is de uitkomst verrassend?

Stap 4 (5 min)

Probeer dit ook te doen met je vaardigheden je natuurlijke talenten. Kies uit een lijst (die je van ons krijgt) Het zijn de vaardigheden die je met het meeste plezier en gemak gebruikt. Die je dus vanuit de schepping hebt meegekregen, waar je dankbaar voor mag zijn en die je in kunt zetten en in mag zetten.

Stap 5 (5 min)

Omschrijf of herhaal vervolgens voor jezelf: waar ligt je kracht? Hoe ben ik? Wat wil ik? Wat kan ik? Wat kan ik hiermee in mijn werksituatie? Begin met je centrale drijfveer: Ik haal voldoening uit .....(CENTRALE DRIJFVEER) Daarbij maak ik gebruik van .....(VAARDIGHEDEN)

Slot / Evaluatie / Reflectie / Vragen (10 min)

Wie wil er voor groep zijn verhaal en zijn drijfveer en zijn kracht vertellen. Dit is een beknopte weergave van een uitgebreidere methodiek. Waarom het gaat is dat jezelf leert inzien en leert verwoorden waar je kracht ligt. Niet wat anderen je opleggen. Maar wat past bij jou?

=====

Voor meer informatie:

Corecase Kampen cees@corecase.nl www.corecase.nl 06 81029299 Gecertificeerd SIMA®

Loopbaanadviseur

Workshop 6 - Gea Gort - 'Hoe ziet gerechtigheid op je werk er uit?'

De workshop was over het thema 'Werk en justice', Als inleiding is gereflecteerd over hoe ons verhaal - over ons leven en over ons werk - het Grote Verhaal kan 'uitspelen'. In plaats van te denken over de Bijbel als een 'gebruiksaanwijzing bij een wasmachine' - om het meer te lezen als een Groot Verhaal, waar elke keer de thema's gerechtigheid, verzoening, recht zetten, vernieuwen en transformeren in terug komt. Als we de karakters bestuderen, het ons inleven en voorstellen - en wij nu het podium hebben: hoe zou dat eruit kunnen zien in ons dagelijks werkzame leven? Iemand die dat mooi vormgeeft is Joseph. Klik [hier](#) voor het filmpje. Van daaruit is het gesprek aangegaan, met de vraag hoe iedereen dit voor zichzelf beleefd en wat hem of haar bezig houdt

Workshop 7 - Ilse de Lange - 'Werkloos zijn ramp of kans?'

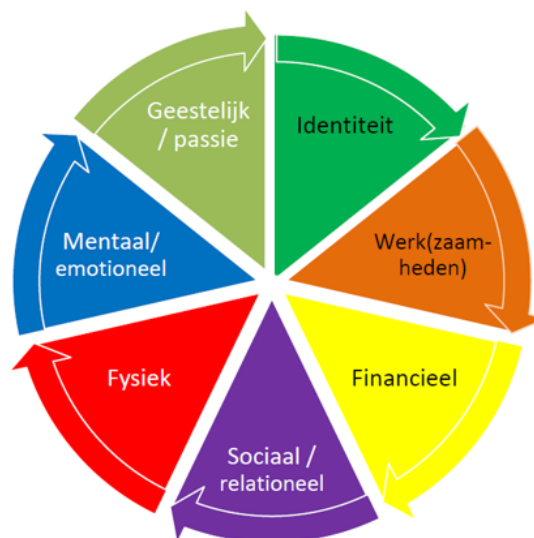

In deze workshop gaan we interactief aan de slag. We proberen te ontdekken wat werkloos zijn met je doet aan de hand van stellingen, voorbeelden en filmpjes. Daarom is deze hand-out verre van een volledige weergave van de inhoud van de workshop. We behandelen hier de basis van de workshop, de schijf van zeven, ontwikkeld door Stichting Encour.

Werkloos zijn grijpt in op de hele mens, op zijn geest, ziel en lichaam. Maar ook op zijn

omgeving. Er zijn zeven gebieden te onderscheiden waarop werkloos zijn invloed kan hebben (zie figuur 1). Zowel positief als negatief. Daarmee biedt het nieuwe kansen maar kan het tegelijkertijd ook rampzalig voelen.

Werk(zaamheden) – zonder werk zijn heeft invloed op je dagindeling en op je (sollicitatie) activiteiten. Het is zoeken naar een nieuwe dagbesteding. Hoe vul je je dag zo in dat er ruimte is voor inspanning, ontspanning en reflectie? Het traditionele solliciteren (CV en brief aan de hand van een vacature in de krant) werkt niet meer. Werkloos zijn betekent: praktisch aan de slag gaan met het vinden van werk en op zoek gaan naar effectieve manieren van solliciteren en netwerken. En voldoen aan de verplichtingen van instanties zoals het UWV.

Figuur 1 Schijf van Zeven
Gevolgen van Werkloos Zijn
© Stichting Encour

1. **Financieel** – in de meeste gevallen dalen je inkomsten als je zonder werk bent, vaak met tientallen procenten. De vaste lasten zoals huur, hypotheek zijn meestal niet zo snel aan te passen. En het is echt wennen om te bezuinigen op variabele lasten zoals boodschappen. Hoe

moelijk is het om je kinderen te moeten vertellen dat bepaalde dingen niet meer kunnen vanwege de kosten?

2. **Sociaal/relatieeel** - doordat je je tijd meer zelf kunt invullen, komt er wellicht ruimte om er te zijn voor een familielid of een vriend in nood. Het komt die relatie ten goede. Aan de andere kant kan bijvoorbeeld je relatie met je partner onder druk komen te staan als je meer op elkaars lip zit en je ieder op je eigen manier je zorgen maakt over de situatie. Of je vermijdt mensen die steeds vragen of je al werk hebt. Gewoon, om de confrontatie niet aan te hoeven gaan.
3. **Fysiek** – voor de een is dit het goede moment om frequent te gaan hardlopen of een andere sport te beoefenen. Een ander zal juist minder bewegen en conditioneel achteruit gaan.
4. **Mentaal/emotioneel** – je gedachten en gevoelens kunnen allerlei kanten op gaan. Opluchting dat die vervelende of zware baan met die nare collega's is gestopt. Of gevoelens van mislukking, afwijzing, gedachten van niet bekwaam zijn kunnen je overstelpen. Gedachten en gevoelens hebben invloed op je gedrag. Als dit helpende gedachten en gevoelens zijn, verandert je gedrag ten positieve. Allerlei belemmerende gevoelens, zoals schaamte of schuldgevoel, kunnen je ervan weerhouden om actie te ondernemen of hulp te vragen en dit beïnvloedt je gedrag negatief. Een Maatje kan je helpen om belemmerende gevoelens en gedachten om te buigen naar helpende of effectieve gedachten en gevoelens, en daarmee je gedrag.
5. **Geestelijk/passie** – voor gelovigen kan het werkloos zijn een boost betekenen voor het geloofsleven, de dag beginnen met God, je afhankelijk van Hem weten en Hem meer zoeken dan ooit. Voor een ander slaat juist de twijfel over het geloof toe of ontstaan depressieve gevoelens. Waar is God nu? Waarom laat Hij het toe? De Bijbel zegt toch dat Hij voorziet, maar ik zie het niet. Voor niet-gelovige werkzoekenden kan deze periode een tijd zijn om op zoek te gaan naar passie, zingeving en antwoorden te zoeken op de vraag: “Waar leef ik voor?” Dit kan leiden tot grote hartstocht, maar ook tot depressie als er geen antwoord op die vraag gevonden wordt.
6. **Identiteit** – dit zijn gevolgen op een diep niveau, diep van binnen, wat op het oog niet direct zichtbaar is. Als werkzoekende kun je jezelf afvragen wie je nu nog bent. Wat antwoord je als iemand je vraagt om jezelf voor te stellen? Ben je wat je doet, wat je hebt, wat anderen over je zeggen of ben je wie je bent, een kind in dienst van de Allerhoogste Vader en de beste Werkgever? God heeft altijd een taak voor je. Voor Hem ben je nooit werkloos. Voor werkzoekenden die God niet kennen, heeft deze vraag een andere dimensie. Deze tijd van in-between-jobs kan een tijd zijn waarin je ontdekt wie je echt bent en dat je mag ‘zijn’ in plaats van ‘doen’.

Workshop 8 - Arne Schaddelee - 'Is je loon doel of middel?'

De Bijbel is heel concreet over materialisme, koopkracht, hebzucht en economisering. Daarmee staat de Bijbel volledig haaks op de schema's van de wereld. Juist het zwakke is machtig en het kleine sterk. In onze tijd beredeneren we alles vanuit kosten en baten. Het Koninkrijk van God kijkt daar juist niet naar, maar kijkt naar ons hart en onze intenties.

Die dwarse, maar eigentijdse boodschap verkennen we tijdens de workshop op twee onderdelen:

1. **Loon als doel – voor hier en nu**
2. **Loon als middel – in Gods Koninkrijk**

Loon als doel – voor hier en nu

Historisch: vroeger stond de hele economie in dienst van mensen. Het zorgde voor een verdeling van goederen en diensten en dus ook van loon en beschikbare middelen. De economie diende de mens. En de mens had daarbij oog voor het dienen van de komende generaties.

Die tijd is voorbij. De mens dient tegenwoordig de economie. Economie is een wetenschap die tegenwoordig alleen nog maar over cijfers gaat. Economen zijn daardoor in hun denken letterlijk zo plat als een dubbeltje. Hebzucht is een centraal begrip geworden. Veel mensen zijn daarmee zo behept dat er sprake lijkt van slavernij, steeds weer op jacht naar meer geld. Loon is het doel geworden.

In 2008 sprak de toenmalige Amerikaanse president George W. Bush al: "Wall Street is hebzuchtig geworden, en dronken van het geld".

Die ik-gerichtheid heeft zijn weerslag op ons werk. Arbeid is steeds meer een individueel gebeuren geworden. Gericht op de eigen carrière.

Loon als middel – in Gods Koninkrijk

In Mattheus 20: 28 lezen we een boodschap die lijnrecht staat tegenover de huidige slavernij van het geld. Daar zegt de Heere Jezus: "*de Zoon des mensen is niet gekomen om gediend te worden maar om te dienen*".

In de economie draait alles om het dienen en onze omgang met anderen. Ons werk is niet zomaar een 'baantje', er is sprake van een Goddelijk Beroep. Onze arbeid is door God gegeven, een taak voor het leven. We moeten dit op waarde schatten.

Belangrijk om dienstbaarheid hoog in het vaandel te houden! Val niet voor geld, en al die andere prikkels om nog harder te gaan werken. De bekende Engelse aartsbisschop J.C. Ryle was zelf de zoon en beoogde opvolger van een rijke bankier. Hij wist waarover hij sprak als het ging om geld. Toch schrijft hij ergens dat niets zozeer de neiging heeft om het vuur van de godsdienst te blussen als juist het bezit van geld.

Er is op zich niets mis met geld en goed. Ons probleem is niet het bezit maar meer het bezet zijn. Bezitten of bezeten worden door bezit. In de Hebreeuwse taal schijnt er eigenlijk geen woord te zijn voor 'bezet'. In deze taal wordt dan gesproken over 'er is voor mij beschikbaar'. Dat werpt een heel ander licht op bezit.

In de Bijbel staan verrassend veel waarschuwingen tegen een te grote focus op aards rendement, op materialisme. Dat begint al bij ons dienen, bij dat waar ons hart ligt. In het boek Spreuken zegt Salomo: *"Uit het hart zijn de uitgangen van het leven."*

De Bijbelse lijn is helder. God schiep de hemel en de aarde. De mens heeft niets van zichzelf, heeft nergens recht op. In Psalm 24 vers 1 lezen we "De aarde is van de Heere, met alles wat daarop is. De hele wereld is van Hem!" In Haggai 2 lezen we "Mijn is het zilver, en Mijn is het goud".

Mensen die wel hangen aan hun bezit komen er in de Bijbel niet zo best vanaf. Denk aan de vrouw van Lot. Ze kon geen afstand nemen van haar huis, haar bezit en haar rijkdom in Sodom. In Lukas 17 lezen we dat ze behouden zou zijn geweest als ze haar vorige leven had laten gaan. Maar, ze kon niet zonder haar vorige leven. En, omdat ze haar vorige leven niet kon loslaten, verloor ze alles. De Heere Jezus gebruikt de vrouw van Lot in een van Zijn preken zelfs als waarschuwing en zegt daarna: 'zo wie zijn leven zal zoeken te behouden, die zal het verliezen; en zo wie hetzelfde zal verliezen, die zal het in het leven behouden'. (Lukas 17: 33).

In Lukas 16 houdt de Here Jezus ons de vraag voor "Geef rekenschap van uw rentmeesterschap".

Dat is de vraag waarmee we straks worden geconfronteerd.